

GERMANIST JAKOB KELEMINA

Spis se ukvarja s tistim delom znanstvenih prizadevanj slovenskega germanista Jakoba Kelemine, ki ga je posvetil germanistiki v ožjem pomenu besede. Kelemina je bil prvi profesor za germansko filologijo na Univerzi v Ljubljani in je zaslužen tudi zato, ker je uvedel na Filozofski fakulteti v Ljubljani študij anglistike. Z raziskavami o srednjeveškem epu oz. romanu Tristan in Izolda se je uvrstil med ugledne germaniste tudi v mednarodnem merilu. S teoretičnih izhodišč, ki jih je v Nemčiji uveljavil Jacob Grimm, pa se je ukvarjal tudi s slovensko mitologijo. Objavil je številne razprave jezikovno-zgodovinskega značaja s posebnim ozirom na nemško-slovenska medsebojna vplivanja. Pomembna je tudi njegova literarno-teoretska knjiga *Literarna veda*.

The paper deals with the part of the scholarly work of the Slovene germanist Jakob Kelemina that he devoted to Germanic studies in the narrow sense of the word. Kelemina was the first professor of German Philology at the University of Ljubljana and is also credited for introducing English studies at the Faculty of Arts of the University. He can be considered among the world leaders in Germanic studies for his research on the medieval epic or the novel Tristan and Isolde. He also dealt with Slovene mythology using the theoretical premises promoted by Jacob Grimm in Germany. He published numerous papers on historical linguistics, with an emphasis on mutual German-Slovene influences. His book on literary theory, *Literarna veda*, was also important.

Germanist Jakob Andrej Kelemina se je rodil leta 1882 na Vinskem vrhu pri Ormožu kot »najmlajši sin siromašnega viničarja.¹ Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani (Ljubljano omenja Kelemina sam v svojem curriculum vitae, arhiv FF, drugi Ljubljanec ne omenjajo),² Mariboru in Pulju. Najprej ga je podpiral stric, ki je bil duhovnik. Ker pa Kelemina ni hotel obljubiti, da bo postal duhovnik tudi sam, mu je bila pomoč odtegnjena in se je preživljal z instrukcijami.³ Prav zaradi tega je tudi odšel v Pulj, v misli, da bo tam bolje in laže. V Pulju je 8. julija 1904 z odliko maturiral. Germanistiko je študiral v Gradcu in na Dunaju; v Gradcu je študij zaključil z disertacijo O virih Eilhartovega Tristana (*Zur Quelle von Eilharts Tristan*), na Dunaju pa je opravil državne izpite za učno službo na srednjih šolah.

Disertacijo je objavil pod naslovom *Untersuchungen zur Tristansage* v 16. zvezku *Uhlove* zbirke *Teutonia* v Leipzigu.⁴ To je bila takrat zelo ugledna zbirka in že sprejem v objavo priča o vsega spoštovanja vrednem znanstvenem pomenu dela. Keleminovi učitelji na univerzi so bili: Karl Luick (angl. jezik in književnost), Meringer (primerjalno jezikoslovje), Anton Schönbach (gotščina) in Seiffert (moderna nemška književnost). Pri vseh nam krstnih imen ni bilo mogoče eruirati. Pri Schönbachu, takrat zelo cenjenem medievistu, je tudi doktoriral. Leta 1909 je Kelemina opravil izpite za poučevanje na srednjih šolah (nemščina kot glavni in klasična filologija kot

¹J. STANONIK, Jakob Kelemina, *Panonski zbornik* (Murska Sobota, 1966), 331–334, 331.

²Arhiv Filozofske fakultete v Ljubljani, mapa Kelemina.

³STANONIK, prav tam.

⁴*Teutonia* (Leipzig) XVI (1910), IX, 82.

stranski predmet) in zatem dobil službo na novomeški gimnaziji; gimnazijski profesor je postal leta 1914.

Z letom 1919 je bil prestavljen v Ljubljano na I. (klasično) gimnazijo, že leto za tem, 1920, pa je postal docent v takrat ustanovljenem germanističnem seminarju na Filozofski fakulteti v Ljubljani; 1924. je postal izredni, 1928. pa redni profesor za germansko filologijo. Na tem delovnem mestu je ostal vse do smrti, 14. maja 1957.

Vse do smrti je bil vodja oz. predstojnik germanskega seminarja, pri čemer je posebej potrebno poudariti, da je razen nemščine uvedel tudi študij angleščine, čeprav se z anglistiko v svojih znanstvenih spisih ni pretirano ukvarjal. Ker se k temu področju njegovega delovanja (anglistiki) ne bomo več vračali, naj omenimo že zdaj, da je pisal uvode in opombe k slovenskim prevodom Shakespearea (Župančič) in bil pripravljen prevajalcem pomagati pri razlaganju in prevodu težavnih mest, ki jih je pri Shakespeareu zelo veliko (gl. bibliografijo, ki jo je sestavil F. Bezljaj). Po drugi svetovni vojni je napisal in izdal razmeroma obsežna skripta z naslovom Osnove novoangleške slovnice v založbi Filozofske fakultete v Ljubljani. Prva izdaja je bila razmnožena že leta 1946 v 100 izvodih. Leto 1955 je prineslo drugo, pregledano izdajo. Slovnica je napisana v slovenščini, v metodi pa je deskriptivno-preskriptivna. Angleške slovnične termine vedno prevaja v sloveščino, kar glede na posebnosti angl. slovnične terminologije ni bilo enostavno – pa tudi njegovi izrazi niso vedno najbolj posrečeni in sodobnemu bralcu zvenijo pretirano arhaično.

Mnogim njegovim neologizmom oz. izvedenkam se kasneje v slovenskem znanstvenem izrazoslovju ni posrečilo uveljaviti, čeprav v svoji besedotvorni logiki niso sporni. So tudi dokaz, kako nerazvita je bila slovenska lingvistična terminologija še deset let po drugi svetovni vojni.

Keleminovo znanstveno delo na področju germanistike, kakor to besedo v mednarodnem znanstvenem izrazoslovju razumemo danes, kaže razvoj, ki pelje od stroge filološke, literarnozgodovinske metode v ukvarjanju z literarnimi deli samimi, k preučevanju (predvsem slovenskega) ljudskega pripovedništva, še posebej pripovedke (nem. *Sage*) – tu pa s posebnim ozirom na povezave in medsebojna vplivanja slovenskega in nemškega kulturnega prostora. Kasneje se je povsem predal jezikoslovnim in etimološkim študijam.

Ta oris na prvi pogled kaže precej nenavaden skupek zanimanj, neke vrste prehanje iz stroke v stroko. Vendar v resnici ni tako, Kelemina je bil vzgojen v strogi filološki germanistični šoli na Dunaju in v Gradcu, ki je bila pozitivistična in se je, še posebej v jezikoslovju zgledovala pri nemških mladoslovnikařjih (*Junggrammatiker*). To nam pomaga najti razlago za izbiro njegove raziskovalne metode, za njegovo natančno delo in občasno izgubljanje v detajlih. Še bolj nam je njegovo delo razumljivo, če upoštevamo, da se je po drugi strani zgledoval pri Jacobu Grimmu, ki je v znanstveno disciplino germanistika vključil tudi germansko oz. nemško zgodovino (predvsem pravno) in tudi etnografijo oz. etnologijo. Skoraj se zdi, da je bila njegova skrivna želja postati slovenski Grimm. V njegovem celotnem delu se tako razkriva eno od osnovnih vprašanj slovenske germanistike, se pravi vprašanje, kakšno vlogo naj ta znanost ima pri Slovencih in na katerih ožjih področjih je mogoče ustvariti njen najrelevantnejši prispevek v zakladnico mednarodne germanistike.

Po našem prepričanju je Kelemina germanistiko na Slovenskem videl kot del

slovenske znanosti in se je tudi ukvarjal z njo s stališča slovenskih narodnih interesov. Pri vsem tem ne smemo prezreti dejstva, da je z delom začel na komaj ustanovljeni novi slovenski univerzi, ki se je takrat bolj kot zdaj razumela kot slovensko vseučilišče.

Takšen znanstveni razvoj je bil verjetno vsaj deloma tudi posledica neugodnega kritiškega odmeva na nekatera njegova daljša dela v strokovni javnosti. Vsekakor je treba že tukaj poudariti Bezlajev misel, ki pravi: »Veliko naporov je porabil za to, da bi na ljubljanski germanistiki z anglosaško znanostjo zgradil kolikor mogoče enakovredno protiutež nemški miselnosti.«⁵ in dodaja, da je bil Kelemina »eden najvidnejših filologov in kulturnih zgodovinarjev.«⁶ »Edino, kar bi mogli očitati Kelemini, bi bilo to, da je bil takšen krog zanimanj preširok za enega samega človeka.«⁷

S stališča čiste germanistike (vede, ki se ukvarja predvsem z nemškim jezikom, njegovo zgodovino in književnostjo, torej izključujoč anglistiko) so najpomembnejše tiste Keleminove raziskave in tista dela, ki jih je posvetil tematiki zgodbe o Tristanu in Izoldi. Ta je dobila svojo merodajno pesniško obliko v 12. stoletju v Franciji, kmalu zatem pa je postala tudi last drugih evropskih narodov v različnih priredbah. V znanstveni evidenci je to delo nekako od leta 1785 in do tedaj, ko se je s problemom začel ukvarjati Kelemina, je znanstvena literatura o njem dosegla skoraj neobvladljive razsežnosti, ki pa jih je on po naši sodbi še povsem obvladal. Snov je Kelemino začela zanimati že v dijaških letih, s prvo objavo v njej pa je stopil pred znanstveno javnost z že omenjeno disertacijo.

V središču te raziskave, ki jo je strokovna kritika pozdravila kot resen in pomemben prispevek k rešitvi problema geneze celotnega literarnega sklopa Tristan, stoji prvi nemški prevod oz. umetniška predelava snovi iz 2. polovice 12. stoletja in jo je ustvaril Eilhart von Oberge(e). V tej varianti nosi naslov *Tristrant und Isalde*. Današnji raziskovalci to prvo obdelavo v nemščini (srednjevisokonemščini) datirajo v čas 1170–1190 in je prevod nekega izgubljenega francoskega izvirnika.

Čeprav je šlo Kelemini predvsem za komentiranje nemškega besedila, je postavil tudi nekaj domnev, ki so segale daleč čez ozke meje komentarja in so se nanašale na problem v celoti. Glede na nekatere teh domnev, ga je kritika opozorila, da jih je potrebno še dokazati. Na pobudo in ponudbo svojega leipziškega založnika⁸ je Kelemina prevzel nalogo, da obdela ves kompleks vprašanj geneze srednjevisokonemških priredb Tristana in ga izda kot tretji del, torej kot komentar k izdaji epa *Tristan und Isolde Gottfrieda von Strassburga* v ediciji Karla Marolda, ki je izšla leta 1912 v dveh knjigah. Objavo so vojna in težave pri zbiranju gradiva (služba v Novem mestu!) onemogočili. Tako je Kelemina svojo knjigo izdal sam pri založniku Hölzlu na Du-

⁵F. BEZLAJ, Ob sedemdesetletnici profesorja Jakoba Kelemine. Z bibliografijo del. *SR* V–VII (1954), 276.

⁶Prav tam, 275.

⁷Prav tam, 276.

⁸»Radi ugodnega vspeha moje disertacije sem sprejel od izdavitelja Teutonije vseuč. prof. Uhla ponudbo, obdelati isto snov v obsežni monografiji kot: *Geschichte der Tristansage im Mittelalter*. Delo je zamišljeno kot tretji zvezek K. Maroldove izdaje Gottfrieds von Strassburg *Tristan*, *Teutonia* VI. Heft, Leipzig, 1906. Vojna je zadržala, da delo še ni izšlo.« Keleminova izjava v Arhivu Filozofske fakultete v Ljubljani z dne 8. novembra 1919.

naju leta 1923 pod naslovom *Geschichte der Tristansage nach den Dichtungen des Mittelalters*. Ta novi kompedij zgodovine Tristanove povesti, ki naj bi interesente informiral o vseh dotedanjih izsledkih ter podal tudi piščevo lastno sodbo, je postal tem potrebnjši, ker je od zadnjih preglednih literarnozgodovinskih razprav o Tristanu preteklo že skoraj dvajset let.⁹

V nasprotju z Bédierjem in Goltherjem Kelemina še pred francoskim ljubezenskim romanom predpostavlja ljubezenski roman pri Keltih v Veliki Britaniji. V misli, da sta se že v keltski dobi razvila dva tipa zgodbe o Tristanu, se Kelemina razlikuje od vseh drugih razlagalcev. Ta dva tipa bi po njegovem bila v tem, da je ena obdelava izključno pravljlična, druga pa bolj razumske narave, je torej bolj racionalistična. Kelemina poskuša tudi dokazati, da sta v prvotni francoski ep, ki se ni ohranil, v t. i. *Estoire* (okr. leta 1150) združeno prišli dve različni verziji oz. tematsko pogojeni obdelavi snovi, da torej ne izhaja iz nekega hipotetičnega praepa (*poème primitif*). Poudariti se nam zdi potrebno, da prinaša Keleminova knjiga tudi tam, kjer gre za informiranje o sicer že dodobra obdelanih vprašanih in splošno sprejetih stališčih, v marsičem novo gledanje na celotno problematiko Tristana, ki je v nekaterih detaljih nakazalo nove smeri raziskovanja. Tudi v tem potemtakem v nekaterih izsledkih odstopa od splošno sprejetih in priporoča celo drugačno razporeditev posamičnih epizod.

Pri pisanju svoje knjige je Kelemina uporabil zelo obsežno sekundarno literaturo, jo ovrednotil in tudi v celoti obvladoval. To dejstvo že samo po sebi povečuje informativno vrednost knjige. Ne glede na to, da sta tako Golther kakor tudi Bédier vztrajala pri svojih tezah, je bil Keleminov prispevek k raziskavam o genezi romana o Tristanu pomemben, tako da je še danes relevanten. To dokazujejo tudi ocene, ki so knjigo ob izidu ovrednotile.¹⁰ Vprašanje geneze romana *Tristan und Isolde* še danes ni

⁹Prim.: W. GOLThER, *Die Sage von Tristan und Isolde. Studie über ihre Entstehung und Entwicklung im Mittelalter* (1887); Gertrude Schoeperle, *Tristan and Isolt. A Study of the Sources of the Romance*, 1–2 (1903). (To delo je Kelemina tudi recenziral v *Anzeiger für das deutsche Altertum* XXXVIII (1918), 55–56); Joseph BÉDIER, Introduction, *Le Roman de Tristan par Thomas, poème du XIIe siècle, tome second*: (1905).

¹⁰Prim. recenzije: L. WOLF, *Deutsche Literaturzeitung* 1925, 412–417; A. H. van der WEEK, *Neophilologus* X, 291–293; E. VINAVER, *Etudes sur le Tristan en prose*, Pariz 1925; Fr. FRANKE, *Gött. Gel. Anz.* 1925, 277–286; GUTER, *Literaturblatt für germ. u. roman. Phil.* 1926; E. FAREL, *Romania* 1926; M. TRIVUNAC, *Strani pregled* 1927. Navajamo po spisu »Predlog za izbor gospoda izrednega profesorja dr. Jakoba Kelemina za rednega profesorja« z dne 30. januarja 1928, Arhiv FF v Ljubljani. V zvezi s tem navajamo dopisnico, ki jo je Fr. FRANKE pisal Kelemini iz Königsberga, ko mu je ta poslal svojo knjigo (s prijaznim dovoljenjem g. Doris Križaj, hčerke prof. Kelemine):

Königsberg,
Gluckstr. 1,

den 28. 12. 23.

Sehr geehrter Herr Kollege!

Es tut mir leid, dass die Weihnachtsferien erst herankommen mussten, ehe ich Ihnen für die Zusendung Ihrer schönen Tristanbuches danke. Aber ich kam während des Semesters nicht dazu, und möchte früher so Versäumtes mit besonderer Genauigkeit nachholen. Ich habe

dokončno rešeno.¹¹ Še vedno se upošteva dejstvo, da se je Kelemina že leta 1910 zoperstavil Bédierjevi tezi o *poème primitif* in trdil, da takoimenovanega *Pratristana* ni in ga tudi ni potrebno suponorirati. V svoji knjigi je Kelemina zatrdil: »Das Utreil (über den von Bédier und Golther wiederhergestellten Urtristan) lautet: Dass das Urgedicht so nicht ausgesehen hat, wie die beiden Männer es herstellten.«¹²

Kelemina je s svojimi stališči komaj našel podporo pri drugih. Po njegovem je namreč iz francoskega romana (1225–1235) v prozi mogoče izluščiti dva poprejšnja verzna epa, ki ju označuje z R1 in R2; po njegovem ima tedaj Tristan že od vsega začetka dvojno upodobitev. Sodobne raziskave kažejo vsaj to, da je nastanek epa oz. romana o Tristanu veliko bolj kompleksno vprašanje, kot pa si je to razmeroma enostavno predstavljal Bédier.¹³

Po objavi knjige o Tristanu je Kelemina svoje raziskovalno delo usmeril drugače: po eni strani se je začel ukvarjati s problemi odnosov med slovenskim in nemškim jezikom (in s tem v slovenski germanistiki nakazal smer, ki bi svojo poglavitno nalogo videla v raziskovanju nemškega jezika v povezanosti s slovenščino), z vplivanji nemške književnosti na našo in obratno, in ne v neki splošni mednarodni germanistiki. Zelo intenzivno se je posvetil tudi literarno-teoretskim vprašanjem. To se je zgodilo iz njegovih lastnih znanstvenih nagibov, pa tudi zato, ker v začetku dvajsetih let katedra za primerjalno književnost na Filozofski fakulteti v Ljubljani še ni bila zasedena in je takratni Fakultetni svet Kelemini zadal nalogo, da na njej prevzame pouk literarne teorije. V nizu razprav, ki jih je v dvajsetih letih objavil v *Domu* in *svetu*, še več pa v Ljubljanskem zvonu, se je začel Kelemina resno ukvarjati s to problematiko.¹⁴

bisher erst einzelne Kapitel aus dem Buch gelesen, aber alles was ich las, macht mir den Eindruck einer sehr sorgfältigen, keiner Schwierigkeit aus dem Wege gehenden Arbeit. Dass Sie von Prosa-Tristan ausgehen, ist mir angesichts der zweifellosen tiefgreifenden Umgestaltungen der alten Romanhandlung durch [.....]/neberljivo/ die Prosaisten, immer noch bedenklich; aber ich muss das Material unter Ihren Gesichtspunkten noch einmal gründlich durcharbeiten, ehe ich eine feste Stellung einnehmen kann. Überhaupt wird mir Ihr Buch noch gründliche Arbeit machen: ich habe es von der Zft für das Alterum zur Besprechung zugeschickt erhalten. Aber ich freue mich auf diese Arbeit. – Wenn sie auch für mein eigenes Tristanbuch (das ziemlich fertig ist) wahrscheinlich nicht mehr sehr viel abgeben wird. Der Druck meines Buches sollte diesen Herbst beginnen; doch hat der Verleger ganz zuletzt sich zurückgezogen u. den Druckbeginn »bis auf bessere Zeit« aufgeschoben. Irgendeine Collision unserer beiden Arbeiten befürchte ich nicht: mein Buch ist gänzlich anders eingestellt, behandelt nur ein paar herausgegriffene Hauptfassungen des Romans und richtet sein Hauptaugenmerk auf die Entwicklung der Liebesauffassung und auf die künstlerische Entfaltung, also Dinge, die Ihrer Absicht ausdrücklich fern lagen (zu Gottfried S. 112). Sobald es da ist, werde ich mir erlauben, es Ihnen vorzustellen; wahrscheinlich werden wir uns dann über (den) Kasus verbunden in Afda wieder begegnen. Mit ergebenstem Gruss und nochmaligem verbindlichstem Dank Ihr Fr. Franke.

¹¹ Prim. G. WEBER, *Gottfried von Strassburg*, 2. Auflage (Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart; 1965).

¹² Prav tam, 220.

¹³ Prim. B. PANVINI, *La leggenda di Tristano e Isotta*, (1951), gl. WEBER, str. 62.

¹⁴ Poglavitni spisi te vrste so: Literarna črtica, LZ 41 (1921), 562–567; Pogledi na sodobno

Končni rezultat Keleminovih tovrstnih prizadevanj je bila knjiga *Literarna veda*.¹⁵ V knjigi, ki je v resnici predelava in sistematično urejeni prikaz prejšnjih razprav, avtor podaja pregled (kakor sam pravi v podnaslovu) »ciljev in metod« literarne vede. V uvodu izraža upanje, da bo »moj tako skrčeni kašipot (to se nanaša na skromen obseg knjige: 120 str.) nudil čitatelju pregled čez celotno gradivo in mu, tako upam, pripomogel do spoznanja, da tvorijo tako raznoliki problemi naše vede med seboj nerazdeljivo enoto.« In nadaljuje:

Do tega spoznanja bo jedva dospel, kdor proučuje razne stroke literarne vede s pomočjo učnih knjig, ki so jih napisali avtorji stoječi na najrazličnejših stališčih, nanašajočih se na estetska in zgodovinska vprašanja. Naj bi se naši bodoči spisovatelji slovenskih poetik, metrik in stilistik zavedali, da je treba obdelati ta področja z enotnega vidika, ako se naj doseže v prikazanih poedinih disciplinah notranja soglasnost.¹⁶

Kelemina se je očitno zavedal, da je s popisom predmeta svojega proučevanja oral ledino, vendar pa je poskušal napisati teoretično čim bolj nevtralen prikaz literarne vede. Bil je temeljito seznanjen s starimi in modernimi nazori o nalogah in ciljnih literarne vede in se trudil za kar se da objektivno posredovanje različnih nazorov in stališč, čeprav se mu to ni vedno in povsod tudi posrečilo. Velike probleme je imel z znanstvenim izrazoslovjem, ki ga je deloma moral ustvarjati sam. Pri tem ni imel vedno najbolj srečne roke.

V prvem poglavju, ki mu je dal naslov »Splošni pregled nalog literarne vede«, govori o tem, da si mora le-ta izoblikovati »sredstva in metode, da pesniško delo analizira in glede pomembnosti označi«. »Metoda, ki jo upotrebujemo pri obdelovanju teh vprašanj, more biti v današnjih dobah samo empirsko-induktivna. Potrebno je torej, da se zbero v dovoljnem številu primeri pesniškega udejstvovanja; ozirati se nam je pa tu v enaki meri na produktivno (podčrtal Kelemina) delo, ki ga vrši umetnik, kakor tudi na procese reproduktivnega dojemanja v občinstvu in končno na kakovosti umetnine same. Iz skupnih ali pa protivnih znakov naših primerov dobimo tipe in pravila našega umetnostnega področja. Psihologija pesniškega ustvarjanja skuša prodreti v zakonitosti produktivne fantazije – naloga, ki je od vseh najtežja; ona zbira tipe ustvarjajočih osebnosti ter prispeva tako gradivo za umevanja stilistične volje poedincev pa tudi celih skupin. A tudi sorazmerne dožitke sprejemajočega ali uživajočega občinstva nam je upoštevati.«¹⁷

V naslednjih poglavjih, skupaj jih ima knjiga štiri, govori o literarni vedi kot sistematiki in v okviru tega obravnava tudi literarno umetnino, pesniške snovi in pesniške vrste, v tretjem poglavju obravnava analizo pesniških umotvorov, v četrtem pa govori o literarni vedi kot zgodovinski znanstveni disciplini. Že iz tega prikaza je razvidno, da je Kelemina zares poskušal napisati kar se da veljaven in vsestransko

pesništvo, *LZ* 42 (1922), 129–134, 193–199; Pesnikova osebnost, *LZ* 43 (1923), 292–234, 593–599, 658–663; Umetniški princip poezije, *LZ* 44 (1924), 385–394, 513–519; Oblike pesniškega ustvarjanja, *LZ* (1925), 449–459, 577–583; Naloge in metode literarne zgodovine, *DiS* 38 (1925), 182–187, 216–220, 250–254 (idr.). Popolna bibliografija gl. Bezljaj.

¹⁵ Ljubljana: 1927, Nova založba.

¹⁶ Prav tam, 5.

¹⁷ Prav tam, 10–11.

korekten prikaz literarne vede. Kljub težnji za objektivnostjo pa je vendarle treba poudariti, da je bil zares dobro seznanjen z razvojem proučevanja tega vprašanja le in predvsem pri Nemcih. S posebno naklonjenostjo je gledal na Oskarja Walzla deli *Gehalt und Gestalt* (1923) in *Das Wortkunstwerk* (1926). Kelemina se je zavedal pomanjkljivosti svojega spisa, saj v uvodu pravi: »Študija, kakor je naša, bi morala normalno zrasti iz bogate domače literarno-zgodovinske prakse. Ker pa te ni in je ne more biti, sem navajal zglede iz drugih literatur. Škodovalo ne bo, ako dobi čitatelj tako stik z istosmernimi pojavi tujih literatur.«¹⁸ Literarna veda ni epohalno delo, a le predstavlja tehtno začetno delo v slovenščini na tem področju, saj je utrlo pot za kasnejše bolj originalno in sistematično razmišljanje o njem.

Prav čudno je, da je knjiga v javnosti naletela na skromen odziv. Morda je treba videti razlog v tem, da je bil Kelemina naklonjen misli o zavestni oz. nezavestni arhitektoniki pri graditvi umetniških del in se je s tem posredno zapletel v spor med Kidričem in Žigonom. Vanjo ga je vpletel pravzaprav Josip Puntar, ki je v svoji polemiki s Kidričem menil, »da si literarna zgodovinarja našega vseučilišča nasprotujeta v istem vprašanju, dotikajoč se značilne Prešernove arhitektonike«.¹⁹ Ljubljanski zvon je šele leta 1930 precej na kratko objavil poročilo Milene Mohoričeve.²⁰ Iz poročila veje apologetični ton, kar verjetno pomeni, da knjiga ni bila dobro sprejeta. Zdi se tudi, da je Mohoričeva svoje poročilo napisala potem, ko je prebrala kritiko, ki jo je napisal dr. J. Šilc v *Domu in svetu*. Ta je bil v svoji oceni prej odklonilen kot ne.²¹ Šilc opozarja na nekatere nedoslednosti v Keleminovih stališčih, omenja tudi njegove težave s terminologijo. O tem pravi:

Edini, na katerega bi se bil mogel nasloniti, je pri nas dr. Prijatelj, vendar ne opazimo v besedotvorju prav nič njegovega duha. Dr. Breznikov pravopis je samo za jezo, ker pri novih besedah vsakega na cedilo pusti, in se niti najmanj ne upa napraviti novo gaz. Tako je v knjigi polno germanizmov in bledih, mrtvih paberkov brez čuta za živi tok jezika: dožit, dožitek, nakana (namera), nagomiljen (nakopičen), izbija (izstopa), stavkovni (stavčni), nadovezovati, oborine (usedline), zadržaj ni hrv. sadržaj in se ne bo držal; to je le par primerov, kako je znanost začela mrcvariti slovenščino; dr. Kelemina ni osamljen.

Vendar na koncu ocenjevalec sam pravi: »Knjiga je dovolj bogata, da ne potrebuje milosti, tako bo z njo tudi oni zadovoljen, ki ji nasprotuje, ker ga solidno in iskreno seznanja z vsemi problemi literarne vede.«²² S teoretičnimi vprašanji literarne vede se Kelemina poslej ni več ukvarjal.

Tudi s svojo naslednjo knjigo *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva*²³ ni imel pretirane sreče, čeprav so bile ocene doma dokaj ugodne. Delo je antologija slovenskih bajk in pripovedk in tudi neke vrste priročnik o slovenski mitologiji. V uvodu je Kelemina pojasnil metodo svojega dela in podal definicijo bajke oz. pripovedke. Bajke (ali, kakor pravi avtor, »mitosi«) v ožjem smislu po njegovem obsegajo svet višjih bitij samih, brez upoštevanja njihovega odnosa do človeka, iz česar se da sklepati, da

¹⁸ Prav tam, 6.

¹⁹ Dr. J. PUNTAR, Pripombe k naši literarni vedi, *DiS* XIL (1928), 154–157, 154.

²⁰ M. MOHORIČEVA, Dr. Jakob Kelemina: Literarna veda. *LZL* (1930), 500–501.

²¹ Dr. J. ŠILC, Dr. Jakob Kelemina: Literarna veda, *DiS* XIII (1930), 45–47.

²² Prav tam, 47.

²³ *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva* (Družba sv. Mohorja, Celje: 1930).

so religioznega značaja. Vendar jih v čisti obliki med Slovenci, se pravi v slovenskem ljudskem pripovedništvu, skoraj ni najti. Od bajk se pripovedka razlikuje po tem, da v njih božanski in človeški svet prehajata drug v drugega, v pripovedkah pa Kelemina vidi ostanke razpadlih pripovednih pesmi, daljših ali krajših balad. Od tod nagnjenje, da je konec pripovedke pesimističen, če že ne tragičen.²⁴

Kelemina sam ni zapisoval in zbiral bajk oz. pripovedk, temveč je zbral in tematsko uredil gradivo, ki je bilo raztreseno po slovenskem časopisju in v nekaterih znanstvenih zbirkah. Čeprav njegova knjiga hoče biti znanstveno delo, je posamezne variante prikrojeval oz. jih družil z namenom, da bi rekonstruiral prvotno pojavno obliko in gradivo je celo dopolnjeval s hrvaškim narodnim blagom. Že J. Šilc je v Domu in svetu ob svojem sicer naklonjenem poročilu menil, da Kelemini ne bi bilo treba popravljati tako dobrih stilistov, kakor je bil na primer Josip Jurčič.²⁵ Posebej ostro je Keleminovo zbirko napadel Jiri Polivka in jo, kakor pravi Bezljaj, »raztrgal«.²⁶ S tem je, po Bezljaju, Kelemina prišel na slab glas in se tudi s to problematiko poslej ni več hotel ukvarjati. Vendar je bil Polivka v svojih sodbi veliko preoster in še leta 1954 je Bezljaj ugotavljal: »Do danes je ni (t.j. Keleminove knjige) še nihče prekosil in njeni izsledki so se izkazali za pravilne ter so podlaga nadaljnim študijam.«²⁷

Od tega časa naprej se je Kelemina povsem posvetil jezikoslovju. Ta del njegovega dela je v tematiki manj osredinjen, vendar izredno bogat in poln novih odkritij ter pomembnih prispevkov k posameznim problemom slovenskega besedišča in etimologije. Še posebej je potrebno omeniti raziskovanje ostankov gotske poselitve v južnoslovanskem prostoru. Pri tem se ni omejil samo na jezikoslovne probleme. Zanimanje za Gote pri Kelemini sega daleč nazaj, saj je bil tudi eden njegovih rigorozov v Gradcu s področja »gotski jezik in staronemško slovstvo«.²⁸ Kelemino je pritegnil tudi motiv Lepe Vide v kočevski ljudski pesmi in v eni svojih razprav oporeka Grafenauerjevi in Maroltovi tezi, da je kočevska ljudska pesem Die Meererin v sorodstvu s slovensko, temveč njen izvor išče pri Hrvatih in Uskokih.²⁹ Pomemben je tudi Keleminov spis o slovensko-nemških kulturnih stikih v srednjem veku, ki je tudi prvi sistematični prikaz te problematike pri nas.³⁰ Objavil je še celo vrsto relevantnih razprav, ki pa jih tukaj ne moremo omenjati. (Gl. Bezljajevo bibliografijo.)

Zaključimo lahko z ugotovitvijo, da je bil Kelemina kot prvi slovenski univerzitetni učitelj, ki se je povsem posvetil germanistiki, v svojem delu uspešen, in uspešen tudi v prizadevanjih za razvoj te znanosti pri nas. Da v svojem delu vendarle ni dosegel toliko, kakor bi v boljših pogojih lahko, je deloma tudi krivda njegove

²⁴ Prim. P. PAJK, Kelemina Jakob: Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva, LZ 51 (1931), 631–634.

²⁵ J. KELEMINA: Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva, DiS XIII (1930), 329.

²⁶ BEZLAJ, 276

²⁷ Prav tam, 227

²⁸ Popa Dukljanina Libellus Gothorum I–VII, Etnograf XII (1937), 15–35. Goti na Balkanu, ČZN (1932), 15 in dalje. Podobno je bilo njegovo zanimanje za Langobarde: Langobardski spomini pri Slovencih, SR IV (1951), 177–196.

²⁹ Meererin, Südostforschungen V (1940), 823–831.

³⁰ Slovenačko-nemački kulturni odnosi u srednjem veku, Strani pregled (Beograd) 1937. Posebni odtis, 30 str. (v cirilici).

narave (Stanonik meni, da je bil včasih v svojih reakcijah preobčutljiv), zavrli pa sta tudi dve svetovni vojni, ki sta mu v mnogočem onemogočali znanstveno delo. Tudi obsežno pedagoško delo mu je odtegnilo veliko moči.

ZUSAMMENFASSUNG

Jakob Kelemina (1882–1957) war der erste Dozent und später Ordinarius für germanische Philologie an der 1918 gegründeten Universität Ljubljana. Germanistik und klassische Philologie studierte er in Graz und Wien und promovierte mit der Doktorarbeit *Zur Quelle von Eilharts Tristan*. Dieses Werk, das als *Untersuchungen zur Tristansage* in der Sammlung Teutonia (Heft 16) 1910 in Leipzig erschien, erweiterte er später zu einem umfangreicheren Werk *Geschichte der Tristansage nach den Dichtungen des Mittelalters* (Wien, 1923), das Anerkennung, aber auch Widerspruch fand. Es ist bis heute ein wichtiger Bestandteil der Tristanforschung geblieben. Später befasste er sich mit literaturtheoretischen Fragen und als erster in slowenischer Sprache verfasste er die 1927 erschienene *Literarna veda* (Literaturwissenschaft). Neben einer Sammlung slowenischer Volkssagen (*Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva*), 1930, die er wahrscheinlich unter dem Einfluss der Grimmschen Germanischen Mythologie verfasste, hat er noch zahlreiche Abhandlungen zur Lexik des Slowenischen mit besonderem Hinblick auf deutsch-slowenische Beeinflussungen sowie eine viel beachtete Abhandlung zu deutsch-slowenischen kulturellen Beziehungen im Mittelalter, geschrieben.

¹ Janko, Anton, Germanist Jakob Kelemina, in: *Čeje*, Mladinska družba, 1977, 236.

² *Pravda*.

³ A. Ušeničnik, *Ljubni spisi W. Ljubljana: Inštitutska založba*, 1940, 252.

⁴ F. Zadavnič, *Zgodovina slovenskega slovesa*, 5 (Mladina, Ljubljana, 1926), 33.